

ZUMRÍKOVÁ KEKELIAKOVÁ, Monika: POÉZIA PAĽA OLIVU. Levoča: Modrý Peter, 2021. 205 s.

Jana Juhásová

DOI: <https://doi.org/10.31577/slovlit.2022.69.5.9>

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7646-0650>

Kniha *Poézia Paľa Olivu* je trochu neštandardným výstupom edície Sivá brada vydavateľstva Modrý Peter. Tá má síce literárnovedné ambície, no realizuje ich väčšinou smerom k esejistike a literárnej kritike; výstupy sa len ojedinele orientujú na reflexiu tvorby solitérneho autora. V tejto linke vykazujú príbuzenstvo s prácou Moniky Zumríkovej Kekeliakovej azda len monografie Zoltána Rédeya, zamerané na interpretačné čítanie poézie Štefana Strážaya (*Od „poézie vecí“ k poetike vecnosti“*. *Lyrika Štefana Strážaya*, 2017) a Ivana Štrpku (*Krátka správa o dlhej trase osamelého bežca*. *Poézia Ivana Štrpku*, 2019). Ak vydavateľstvo Modrý Peter uvádza v dvojročnej perióde na knižný trh ďalšiu publikáciu tohto ladenia, je predpoklad, že edícia sa v budúcnosti rozšíri aj o výstupy so zámerom predstaviť špecifickú poetiku autorov z kánonu modernej slovenskej literatúry.

Práca M. Zumríkovej Kekeliakovej súbežne komunikuje s reflexiou tvorby ďalších autorov medzivojnovej katolíckej moderny, ktorá prichádza v novej, od deväťdesiatych rokov časovo odsadenej perióde. Nová reflexia predstavuje obraz uvažovania nad dlho proskribovaným, v bezprostredne posttotalitnom období zase až nekriticky vyzdvihovaným umelecko-náboženským zoskupením zo strany najmladších literárnych vedcov. V tomto kontexte

možno spomenúť v poslednej dekáde vydané práce Jána Gallika *Ján Haranta v literárnokritickom kontexte* (2011), Jozefa Brunclíka *Za nekonečnom svitá I, II. Básnická tvorba Jána Motulka* (2020, 2021), Edity Príhodovej *Spievam, lebo milujem. Život a dielo Janka Silana* (2020) či doposiaľ nepublikovanú dizertáciu Petra Tolaroviča *Peripetie básnickej tvorby P. G. Hlbinu* (2020). Výstupy autoriek dnes už historického „ružomerského okruhu“ (E. Príhodová, M. Kekeliaková, J. Juhásová) sa – v porovnaní s literárnohistoricky zameraným výskumom najmä nitrianskych bádateľov – profilovali po roku 2000 interpretačne, so snahou o semioporetickú analýzu tvorby vrcholných, esteticky nosných predstaviteľov spirituálnej tradície v modernej slovenskej lyrike. Začiatok druhého decénia 21. storočia je charakteristický postupným uzatváraním týchto výskumov, ktoré sa zároveň ponúkajú na literárnokritickú i komparatívnu reflexiu.

Špecifikom monografie M. Zumríkovej Kekeliakovej je jej sústredený analyticko-interpretatívny charakter. Ak orientujú vyššie spomenutí autori a autorka výskum aj historicky – smerom k predstaveniu biografických súradníc a dobových kontextov, tento rozmer v reflektovanej knihe takmer absentuje. Autorka síce operuje presvedčivou znalosťou vnútro-literárnych i me-

538 dziliterárnych vzťahov (najmä smerom k francúzskej a českej scéne), no informácie vyššie spomenutých okruhov zapája len výberovo, podriaďujúc ich výsostne kontextu interpretačného čítania. O živote Paľa Olivu (vlastným menom Pavla Ušáka, 1914 – 1941), jeho pôsobení v širšom kultúrnom priestore, prozaických pokusoch, esejistike a literárnej kritike sa dozvedáme skôr nekoncentrované a neúplné informácie, čo považujem v tomto type výstupu, najmä ak ide o prvú monografiu venovanú tvorbe vybraného autora, za istý nedostatok. To, že pôjde o text čisto vedeckého zamerania, vzdávajúc sa ambície oslovit aj laického čitateľa Olivovej poézie, signalizuje i náročná vedecká dikcia s množstvom metatextových spojov. Autorka sa snaží vystužovať každý výskumný aspekt odkazmi na sériu odborných prác, niekedy aj v diskusii s nimi, ktoré výskum podporujú metodologicky alebo pojmovo. Základnú niť uvažovania vrství novými a novými kontextami, vyznačenými aj graficky – v samostatných odsekoch alebo cez tematizované exkurzy. Takéto nastavenie má svoje klady aj limity – bude zážitkom najmä pre úzko špecializovaného odborníka, hoci čitateľovi, ktorý dostatočne neovláda „olivovské“, širšie kultúrno-spoločenské kontexty a príslušnú vedeckú terminológiu, môže klásť receptné prekážky.

Kniha je členená na tri rozsiahle, päťdesiat- až šesťdesiatstranové, vnútorne bohato členené kapitoly. Vstupná kapitola *Kritická recepcia poézie Paľa Olivu* (strany 15-72) má povahu metakritického výskumu. Chronologicky, od tridsiatych rokov 20. storočia po súčasnosť, sumuje všetky relevantné ohlasy na Olivovu tvorbu, zahustene sa objavujúce najmä v deväťdesiatych rokoch, a to z okruhu literárnej kritiky, prípadových štúdií, encyklopedických hesiel i syntetických prác. Istá monotónnosť vzniká pri prepisovaní singulárnych postojových hľadísk toho-ktorého bádateľa, pričom ich počet je naozaj rozsiahly (Jozef Kúttnik-Šmálov, Rudolf Dilong, Mikuláš Šprinc, Janko Silan, Števo Schelling, Jozef Šimončič, Igor Hochel, Ivan Mojík, Július Pašteka, Jozef Melicher, Ján Frátrik, Peter Cabada, Štefan Balák, Emil Bor-

čin, Adrián Potančok, Ján Sabol a mnohí iní); meno a hľadisko je zvyčajne, no nielen, zvýraznené v podnadpisoch (napríklad *Racionalita a iracionalita v Olivovej poézii /Kritika Michala Chorvátha/, Autenticita a absolútny ráz Olivovej poézie /Kritika Jána Sedláka a Štefana Blavana/, Kritika Štefana Moravčíka*) – tie drobia kapitolu na množstvo podkapitol a exkurzov. Stereotyp je podporený aj tým, že smerom k Olivovej tvorbe ide, s výnimkou dvoch kritických, hoci rešpektovaných postojov Jozefa Felixa a Milana Hamadu, o kladné hodnotenia, ktoré by čitateľa aj na úspornejšej ploche a syntetizujúcejšie, presvedčili o fakte, že P. Oliva je básnikom akceptovateľných a nadčasových estetických aspektov. Autorka sa snaží akcentovať kvalitatívnu črtu básnikovej tvorby návratne, najmä cez viaceré vstupy sumarizujúceho charakteru.

Prínos tejto kapitoly vidím v tom, že východiskovo enumeratívny postup zachytáva aj historicky sa meniace aspekty literárnovedného uvažovania, premenu literárnokritickej normy (strana 17). Ak bol medzi Olivovými súčasníkmi vyzdvihovaný teologicko-transcendujúci rozmer, v početných reflexiách, ktoré vyšli v deväťdesiatych rokoch a začiatkom milénia – po vydaní básnikovho súborného diela (editor J. Pašteka), viacerých reedícií zbierky *Oblaky* a výberov z poézie – sa presúva pozornosť na „ľudskú“ tvár básnikovej tvorby – jej ľúbostnú a sociálnu linku. Autorka na tieto nové akcenty v analytickej časti nadväzuje. V rovine poetiky podporujú dôraz na ľudský rozmer a senzualnosť Olivovej poézie impulzy z dobového symbolizmu a poetizmu; prehľad ukazuje, že literárna veda ich evidovala od počiatku. V porovnaní s priateľom, súputníkom Jankom Silanom, čerpajúcim podnety, okrem Kraskovho symbolizmu, najmä z ľudovej a duchovnej piesne, P. Oliva reprezentuje spirituálneho autora so zvýraznenou avantgardnou črtou.

V prvej kapitole zaujme čitateľa znalého spoločenských kontextov povojnového Československa tiež zistenie, že Olivovo meno definitívne nezmizlo z literárno-syntetických prác – objavuje sa vo viacerých publikáciách z osemdesiatych rokov, hoci v analytických výstupoch

je pre zaznávaný spirituálny aspekt v štyridsaťročnej perióde socializmu dôsledne prehliadané (výnimkou sú reflexia M. Hamadu z roku 1968 a výskum rýmu Viliama Turčányho z roku 1975).

Dve nasledujúce interpretačné kapitoly, najmä druhú v poradí – *Torzá snov a vidín v poézii „chlapca z hmlovín“ (Interpretácia a poetika sna v Olivovej lyrike)* (strany 73-125) – považujem za kvalitatívne lepšie vybudované časti monografie. Metodologické zacielenie na detail je oveľa presvedčivejšie a pozitívnejšie zužitkované pri analytickom čítaní ako pri zbere a vyhodnocovaní metatextového materiálu. Autorka síce neroztvára nové rozmery Olivovej poézie, ale z originálneho uhla pohľadu ich prepája, vrství a prehlbuje. Jej ambíciou, ako akcentuje v úvode práce, je hlavne „interpretácie presvetliť Olivovu poéziu“ (strana 8) a esteticky fixovať (strana 9) (už pomenovaný) prvok v minucióznejších kontextoch (strana 14). Úsilie je zamerané na nasledujúce oblasti: štruktúra básnického textu, medzitekstové vzťahy a súvislosti, kontexty európskeho symbolizmu, poetizmu a surrealizmu tridsiatych rokov 20. storočia (strana 8). Za najpresvedčivejšie považujem autorkine analýzy prienikov medzi spirituálno-teologickým a avantgardným módom, a to v rovine témy i výrazovej modulácie textu. Monografistka sa uveriteľne pohybuje v kontextoch apollinairovského pásma, nezvalovskej poetistickej hry, bremondovskej čistej poézie i mystiky karmelitánskych svätcov, čo považujem za nesesamozrejmú prednosť. Čítanie M. Zumríkovej Kekeliakovej, ktoré má štrukturalistické východiská, je orientované tak na vrstvu motívov a ich zvýznamňovanie, ako aj na výskum obraznosti a rýmu – dvoch reprezentatívnych domén, kde možno pozorovať Olivom osvojované impulzy z básnickej moderny, no najmä z európskeho poetizmu (okrajovo aj surrealizmu). Čitateľsky presvedčivé sú najmä analýzy snových, rimboudovsky motivovaných básnických autoštylizácií, symbolizácií vodných motívov (more, loď, rybár, oféliovský námet), ale aj výtvarno-zvukového modulovania básní; zvlášť je fixovaná pozornosť smerom k turčányovskej vertikálnej

metafore. Autorka opakovane dokladuje existenciu inšpiračnej linky medzi Olivovou poéziou a tvorbou Rudolfa Dilonga (menej výrazne aj smerom k iným kňazským básnikom – Pavol Gašparovič Hlbina, J. Silan, Pavol Hrtús-Jurina), pričom dilongovské impulzy P. Oliva viac spiritualizoval. Priestor na početné komparatívne postrehy (P. Oliva – Jean Arthur Rimbaud, Stéphane Mallarmé, Jiří Wolker, Vítězslav Nezval, Jaroslav Seifert, Laco Novomeský, Valentín Beniák, J. Silan a ďalší) pomohla vytvoriť aj skutočnosť, že Olivova predčasne uzatvorená tvorba nie je rozsiahla – okrem bibliofilie *Čierne kvietie* (1934) a vydanej zbierky *Oblaky* (1939) zahŕňa len okolo štyridsať časopisecky publikovaných a predsmrtných básní. Autorka ďalší archívny výskum nepodnikla.

V tretej kapitole, formulovanej s winczerovskou dikciou – *Vlastné mená „múz“ a svätíc v poézii Pala Olivu (Poetistická hra s vlastnými menami, jej rozvíjanie a prekonávanie)* (strany 126-172) – zaujme tak onomasticky, v našom literárnovednom priestore nezvyčajne vedečný výskum, ako aj záujem o zvýznamňovanie a reflexiu feminínneho aspektu v tvorbe básnika-kňaza. Analogickú, hoci inak reflektovanú tému roztvorila vo vyššie spomínanej silanovskej monografii aj E. Príhodová. Ukazuje sa, že dozrel čas, aby literárna veda analyzovala všetky relevantné, nielen výberové témy kňazských básnikov, ako sa to dialo v predchádzajúcej generácii vedcov, z ktorých niektorí prehliadali v deväťdesiatych rokoch možné „problematické“ témy. Obe autorky napokon dokazujú, že stváranie feminínnych motívov nie je v rozpore s kňazským statusom básnikov, že u oboch, Silana aj Olivu, ide o trubadúrsku črtu duchovne transformovanej lásky alebo sa tieto motívy viažu na ranú, pred-kňazskú tvorbu katolíckych autorov.

U M. Zumríkovej Kekeliakovej sú rozvinuté viaceré paralely aj s tvorbou ženských autoriek najmä z okruhu trnavského a nitrianskeho literárneho krúžku, blízkych básnikom katolíckej moderny (Henny Fiebigová, Maruša Jusková, Helena Riasnická). V tomto smere sa bádatelka opiera najmä o najnovší literárnovedný výskum

540 Andrey Bokníkovej venovaný zabudnutým ženským autorkám medzivojnového obdobia – monografistka pracuje s radom jej štúdií.

Edičná poznámka uverejnená v závere práce dokladuje, že monografia vznikala ako súbor samostatných štúdií, ťažiskovo neskôr spojených do autorkinej dizertačnej práce, a to už desať rokov pred knižným vydaním. Táto skutočnosť nie je v rámcových častiach knihy zdôraznená, hoci čitateľovi by mnohé ozrejnila. Bez uvedenej vedomosti si napríklad môže klásť otázky, prečo končia jednotlivé kapitoly sumujúcimi singulárnymi závermi. Do šírky sa rozbiehajúce prehľady o predvojnových a medzivojnových poetikách a odborných diskurzoch zase naznačujú, že prvotnými čitateľmi

práce boli vedecké autority, pred ktorými mala mladá ašpirantka obstať. Domnievam sa, že autor či autorka bez tohto kontextu by písali uvoľnenejšie, najmä smerom k metatextom viac výberovo.

Drobné kritické poznámky však neznižujú kvalitu monografického výstupu o poézii klúčového básnika katolíckej moderny – Paľa Olivu. Metódu M. Zumríkovej Kekeliakovej charakterizuje nesamozrejmá precíznosť a hĺbka, preto i samotný spôsob uchopovania materiálu môže byť zážitkom a podnetom pre vlastné čítanie Olivovej poézie. Kniha *Poézia Paľa Olivu* potvrdzuje trvalý literárny prínos predčasne zosnulého básnika katolíckej moderny i prínos vedeckého bádania Olivovej monografistky.

Doc. Mgr. Jana Juhásová, PhD.
Katedra slovenského jazyka
a literatúry
Filozofická fakulta
Katolíckej univerzity
Hrabovská cesta 1
034 01 Ružomberok
Slovenská republika
E-mail: jana.juhasovaksjl@ku.sk